

Zusters van liefde

nr 96

Informatieblad augustus 2026
UITGAVE VAN DE NEDERLANDSE REGIO

De nieuwe
burgemeester
van Tilburg
op bezoek
pag. 3

Poels Hofje, een 'levend monument'

pag. 08

Iconenschilder Trudie de Koning: 'Het is helend'

pag. 10

Wat gaat de glazenwasser doen?

pag. 20

Zusters van liefde

Voorwoord	2
Eerste burger op bezoek	3
De pen is voor... Petra Boute	6
Poels Hofje, een 'levend monument'	8
Het is helend	10
Ik weet wat ik wil	14
Ons Charisma: 1869 drie zusters, 2026 drie zusters	16
Wat gaat de glazenwasser doen?	20
Overweging: Hoop	24

Blij

Van het schrijven voor dit blad word ik altijd blij. Ik hoop dat ú blij wordt van het lezen ervan. Want u gaat lezen over zr. Jacoba die de kunst verstaat om met elke dag blij te zijn. Die haar 95ste verjaardag opgewekt tegemoet gaat en zelfs de 100 wel ziet zitten. Ook Petra Boute is blij; zij heeft haar droom kunnen waarmaken door in Portugal te wonen en dat met werk in Nederland te combineren. In het ziekenhuis in Weert zijn ze blij - en wij mét hen - met de nieuwbouw en het kunstwerk daarin dat naar de wortels van het ziekenhuis verwijst; de Zusters van Liefde. Blij zijn we met het goed terechtkomen van de materialen van het iconenatelier. En blij - ook wel opgetogen, vreugdevol, opgewekt - waren we allemaal met het bezoek van de nieuwe burgemeester van Tilburg. "Een vrouw", hoorde ik in de wandelgangen, "daar ben ik blij mee." En nu het nieuwe Poels Hofje geopend is, maken we indirect heel veel mensen blij met sociaal contact en een warme maaltijd.

Fletty

P.s. Je kunt ook blij zijn met een dode mus. In ons geval is het raam geen raam en de vogel geen mus. Raadselachtig? Lees dan over de nieuwste verrassing in de gevel van het kloostergebouw aan de Oude Dijk, op pagina 20.

Eerste burger op bezoek

Onlangs bracht mevrouw Fleur Gräper een bezoek aan de Zusters van Liefde aan de Oude Dijk. Sinds het begin van dit jaar is zij burgemeester van Tilburg. De eerste vrouwelijke burgemeester van deze stad wel te verstaan. Dat spreekt natuurlijk aan, in een congregatie waar meer dan 10.000 vrouwen door dezelfde grote voordeur zijn gegaan als de burgemeester op 3 juni. Het regionaal bestuur – zr. Mariëtte Kinker, zr. Mel Heuver en zr. Paulien Mul – ontving haar met open armen.

"Ik ben blij dat ik bij u op bezoek mag komen, met u persoonlijk kan kennismaken en het klooster kan bekijken. Ik heb geschiedenis gestudeerd en als historica weet ik dat gebouwen verhalen kunnen vertellen. Dat lijkt me hier zeker het geval." Van de Zusters van Liefde heeft ze tijdens haar introductieperiode in Tilburg al regelmatig gehoord, geeft ze aan en lachend vertelt ze: "Als burgemeester hoef je meestal nergens te wachten, maar toen er een kennismaking met Prins Carnaval op mijn agenda stond moest ik dat wel; hij was nog even bij de Zusters van Liefde en dat ging voor." Met grote belangstelling hoort burgemeester Gräper van zr. Mariëtte over de herontwikkeling

en toekomstvisie van het kloostercomplex. Dat er nu nog 52 zusters wonen, van wie ongeveer de helft in appartementen met zorg op afstand en de andere helft in het verpleeghuis. En dat het gebouw aan de Oude Dijk, met de langste monumentale kloostergevel van Nederland, op termijn een andere bestemming gaat krijgen nu de regio in de fase van voltooiing is.

Voor en door mensen

Voor de zusters is Tilburg de stad waar het allemaal begonnen is, in 1832. Voor burgemeester Gräper is Tilburg nog relatief nieuw. "Ik heb al veel bezoeken afgelegd en mensen gesproken," vertelt ze. "Ik zie een

stad met een groot sociaal karakter, een stad voor en door mensen. Het valt me op dat Tilburgers voor elkaar klaar staan en heel initiatiefrijk zijn.

“Het valt me op dat Tilburgers voor elkaar klaar staan en heel initiatiefrijk zijn.”

Samen de schouders eronder voor een mooiere en betere buurt: dat is wat ik de afgelopen maanden veel ben tegengekomen. Dat is zeker niet vanzelfsprekend en ik denk dat we dat moeten koesteren met elkaar. Het stemt me hoopvol voor de toekomst. Het lijkt in de haarvaten van de stad te zitten.” Dat beamen de zusters volmondig; de

zaadjes daarvoor zijn immers al bijna twee eeuwen geleden stevig geplant. “Gezien onze leeftijd kunnen we zelf niet veel initiatieven meer nemen, maar steunen we er wel een aantal die aansluiten bij wat ons altijd gemotiveerd heeft; de zorg voor de kwetsbare medemens.” aldus zr. Mariëtte en ze noemt Groeituin013, Quiet, Stichting Leergeld en het Poels Hofje.

Liefde in je naam

Vervolgens ging het gezelschap langs de tuinkamer en het verpleeghuis naar de kloostertuin. Daar had de burgemeester goed zicht op de appartementen van de zusters én op de recentere nieuwbouw voor niet-religieuzen. Ook stonden we stil bij het kunstwerk Liefde in je

naam, dat de zusters aan de inwoners van Tilburg hebben geschonken. Het bliksembezoek werd afgesloten in de kapel, waar veel zusters en medewerkers zich hadden verzameld voor een kennismaking met de burgemeester. Na een korte introductie door pastor Annelies Rosier nam ze het woord. “Klaar staan voor elkaar, dat ervaar ik sterk in Tilburg. Daar hebt u al die tientallen jaren aan bijgedragen. Ik zei eerder dat gebouwen verhalen kunnen vertellen. Deze mooie kapel vertelt me dat u zich hier thuis voelt. Ik hoop dat dat nog lang zo mag zijn en dat ik er als burgemeester aan kan werken dat Tilburg een thuis voor velen blijft.” Met een door de zusters gezongen Salve Regina werd het bliksembezoek afgesloten. Onder de indruk van het klooster en de ontmoeting met de zusters, vertrok de burgemeester. Maar niet zonder de belofte om ófwel als burgemeester ófwel als historica zeker weer terug te komen. Daar kijken we naar uit.

Mevrouw Fleur Gräper–van Koolwijk (D66) is een ervaren bestuurder. Ze was in 2024 (demissionair) staatsecretaris van onderwijs, cultuur en wetenschap. Daarvoor was zij acht jaar gedeputeerde voor de provincie Groningen en in die rol onder andere vicevoorzitter van het Interprovinciaal Overleg. Eerder was ze algemeen secretaris voor de Sociaaleconomische raad Noord-Nederland. Ze is geboren in Leiden en studeerde geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen. Ze is getrouwd, 51 jaar oud en moeder van twee studerende kinderen. Binnenkort betreft ze haar nieuwe woning in Tilburg.

Bloemen van zr. Mariëtte

In de kloostertuin

Bij het kunstwerk Liefde in je naam

“100 dagen rust had ik mezelf beloofd, na de verkoop van mijn bedrijf. Op dag één belde een relatie of ik kon inspringen bij de Zusters van Liefde.” Aan het woord is Petra Boute, sinds drie jaar bij de zusters verantwoordelijk voor personele zaken. “Met de fase waarin de Nederlandse regio zich bevindt – die van voltooiing – is mijn werk nauwelijks nog praktisch van aard, maar omvat het meer strategische taken zoals de duurzame inzetbaarheid van onze medewerkers en de noodzakelijke flexibiliteit.” Een opdracht die Petra op het lijf is geschreven. De pen is dit keer voor haar.

Petra runde jarenlang haar eigen uitzendbureau, sociale werkplaats en organisatieadviesbureau. “Vroeger deed ik aan topsport in tafeltennis. Ik vind het fijn om een doel te stellen, een resultaat te halen en door te zetten. Dat zit in me. Ik werk al 32 jaar in het personeelsmanagement, met daarin aandacht voor zowel de zakelijke als de organisatorische kant. Mijn ouders schrokken wel even toen ik destijds mijn baan bij een internationale werkgever opzegde met de mededeling dat ik voor mezelf ging beginnen. Ik heb doorgezet en dat 27 jaar met liefde, plezier en succes gedaan,” vertelt Petra. “Maar de vaak 70-urige werkweek vroeg op enig moment toch om wat meer balans. Ik heb de zaak verkocht en toen ging dus de telefoon.”

De rustperiode die ze had gepland kwam er niet. “Ach, werk is veel te leuk en ik vind mensen óók heel leuk. Maar ik doe alleen nog opdrachten die me aanspreken en op bepaalde voorwaarden,” aldus Petra. “Ik werk tegenwoordig alleen nog hybride, dat wil zeggen: ik werk veel op afstand. Mijn man en ik zijn drie jaar geleden naar Portugal geëmigreerd. Eén week per maand werk ik vanuit Nederland, de rest van de maand vanuit Portugal. Daar ben ik uitstekend bereikbaar en kan ik prima telefonisch of via internet werken.”

Nieuwsgierig

Toen de zusters haar benaderden, kende Petra hen nauwelijks. “Nee, ik wist van hun bestaan, maar meer ook niet. Ik was

wel heel nieuwsgierig naar de aard van deze organisatie en naar het werken met veel vrouwen. Daarvóór werkte ik meer in industriële omgevingen, altijd in een mannenwereld. En ja, werken voor de zusters is heel anders,” lacht ze. “Nog nooit ben ik bij bedrijven binnengekomen waarin ze zeiden ‘Petra, wat fijn dat je er weer bent’. De manier van benaderen, de hartelijkheid die je hier ervaart, die maakt dat je je altijd welkom voelt.”

Toegevoegde waarde

“De fase waarin we met de Nederlandse zusters beland zijn, is uitdagend. Gelukkig hebben we alle medewerkers nu nog hard nodig en hoeven we nog geen afscheid te nemen, maar dat gaat wel komen. Het is koorddans; balans zien te bewaren tussen wat nodig is en wat mogelijk is. Deze periode van voltooiing vraagt om koers bepalen en belangrijke keuzes maken. We gaan op termijn naar kleinere teams en meer flexibiliteit. In dat proces kan ik veel toegevoegde waarde brengen en hoop ik verschil te kunnen maken door enerzijds het bestuur en Managementteam te adviseren en anderzijds de medewerkers bij te staan tijdens alle veranderingen. Het vraagt geen harde aanpak, maar meedenken met een sociale insteek. Met het hart op de juiste plek het verschil maken.”

Deur open

“Het feit dat ik op afstand werk, maakt het misschien voor medewerkers wat lastiger. Je kunt mij niet vaak in de wandelgangen even aanspreken of bij me op kantoor binnenwippen. Maar als ik er ben, staat mijn deur altijd open. En ook figuurlijk als ik op afstand werk: op een telefoontje of mailtje reageer ik direct. Ik hoop dat niemand de afstand als een drempel ervaart; ik ben er altijd voor ze.”

Saamhorigheid

“Natuurlijk wens ik de zusters een mooie en zo gezond mogelijke oude dag toe, het liefst nog zo lang mogelijk met het huidige team om hen heen. Wat ik hen daarnaast wens, is dat de saamhorigheid behouden blijft. Juist nu de groep kleiner wordt, is het belangrijk dat ze elkaar blijven vinden, contact blijven zoeken en van elkaars gezelschap blijven genieten.”

“Misschien begint dat wel heel eenvoudig, door letterlijk en figuurlijk vaker bij elkaar binnen te stappen. De deur openzetten, dat is in ieder geval mijn manier en wens.”

Petra is geboren en getogen in Tilburg en woont met haar man Arjan in Santarem, in het binnenland van Portugal. “In het warmste deel van Portugal,” lacht Petra, “maar aan de kust was het veel te fris. En we zijn geen toeristen, we wónen er echt dus wilden ook niet in een toeristische omgeving leven. Portugal is een heerlijk land, de mensen zijn erg vriendelijk en behulpzaam.” Hun samengestelde gezin telt zes kinderen. “Supergezellig. Ik ben ook oma van een kleindochter en een kleinzoon meldt zich in juli,” glundert ze.

En de afstand? “Veel mensen om ons heen zien ons nu vaker dan toen we in Nederland woonden en vooral werkten. Als we nu in Nederland zijn, dan hebben we ook echt tijd voor de ander.”

Bij het Poels Hofje in Tilburg ging recent de vlag in top. Op de geboortedag van naamgever Gerrit Poels (1929-2023) werd de nieuwbouw geopend. Twee keer per week verzorgen vrijwilligers er een warme maaltijd voor zo'n 80 kwetsbare medemensen. Jarenlang gebeurde dat vanuit een oud parochiezaaltje met een kleine keuken. Die situatie was niet langer houdbaar. Na anderhalf jaar bouwen staat er nu een duurzaam en ruim onderkomen. Eenzame mensen, minderbedeelden, arbeidsmigranten en daklozen kunnen er terecht voor een warme maaltijd en andere basisvoorzieningen. Vrijwilligers beschikken bovendien over een professionele keuken.

Poels Hofje, een 'levend monument'

Levend monument

Gerrit Poels was in Tilburg en ver daarbuiten bekend als 'broodpater'. Jarenlang bracht hij midden in de nacht brood rond bij mensen die het nodig hadden, zodat zij dit onopvallend konden ontvangen. Poels was ooit Missionaris van het Heilig Hart, maar verliet de congregatie omdat hij vond dat de kerk te weinig oog had voor mensen in nood. Samen met zijn vrouw Angelique van den Heuvel,

“Tegen een levend monument als het Poels Hofje hebben we volmondig ‘ja’ gezegd.”

voormalig Zuster van Liefde, stond hij aan de basis van diverse sociale initiatieven in Tilburg, waaronder Huize Poels, kringloopwinkel La Poubelle en sociaal eethuis De Pollepel, de voorloper van het huidige Poels Hofje. Toen fietsen niet meer ging, vroeg Poels

anderen zijn werk voort te zetten. Dat leidde uiteindelijk tot het Poels Hofje. Gerrit Poels overleed drie jaar geleden. “Hij wilde absoluut geen standbeeld,” vertelt Theo te Wierik, Missionaris van het Heilig Hart en bestuurslid van het Poels Hofje. “We eren hem in deze vorm, met een levend monument.” Poels' vrouw Angelique vult aan: “Een plek waar iedereen welkom is, gezien en gehoord wordt en een warme maaltijd kan eten. Gerrit zou dit geweldig hebben gevonden.”

Samen sterk

Tien religieuze ordes en congregaties uit Tilburg droegen financieel bij aan de nieuwbouw. Regionaal overste van de Zusters van Liefde, zuster Mariëtte Kinker, licht hun betrokkenheid toe. “Voor ons ook geen standbeeld hoor. Maar tegen een levend monument als het Poels Hofje hebben we volmondig ‘ja’ gezegd. Zo steunen we de mensen voor wie wij ook altijd gewerkt hebben; de kwetsbaren

in de Tilburgse samenleving. Dit werk past bij onze spiritualiteit, die er een is van aanpakken en oplossen in het hier en nu.” Volgens haar sluit het werk van Poels nauw aan bij de geschiedenis van de congregatie. “Niet alleen mooie woorden, maar ook de handen uit de mouwen steken. Daarin zie ik een parallel met het werk van Gerrit Poels. Poels zag de nood van de mensen en ging aan de slag.”

Anker

In het Poels Hofje zorgen vier missiezusters van de Dienaressen van de Heilige Geest samen met vele vrijwilligers wekelijks voor honderden maaltijden. Mensen kunnen er eten, maaltijden afhalen of gebruikmaken van een bezorgservice.

Bij de opening sprak Jeanne Ketelaars, pastoraal werkster en reservevoorganger bij de zusters, over het Poels Hofje als een anker voor de stad:

Elke stad of dorp heeft een anker nodig: een plek waar de wind even niet van voren komt en waar de kou van de straat even buiten blijft.

Waar de drempel precies hoog genoeg is om overheen te stappen maar laag genoeg om niemand buiten te sluiten.

Een drempel waar de zorgen van de straat even mogen worden afgeschud een drempel waar de eenzaamheid wordt ingeruild voor een stem die vraagt; hoe gaat het met je.

Een drempel die geen onderscheid maakt tussen wie geeft en wie ontvangt.

Dit nieuwe huis zegt; je hoeft het niet alleen te doen, we hebben je gezien je bent hier, er is een plek voor jou aan tafel. Simpelweg om er even te mogen zijn zonder dat er iets van je gevraagd wordt.

“Dit is de eerste icoon die ik geschilderd heb,” vertelt Trudie de Koning, en haalt hem van de muur. Het is Maria met het Christuskind. Haar oog valt op een kleine beschadiging die ze direct met haar penseel gaat wegwerken. “Eigenlijk moet dat niet. Aan een icoon mag je zien dat die gebruikt wordt.” Trudie is kunstenares in het fijnschilderen; realistisch schilderen met olieverf. Dieren, stillevens, soms portretten. Ze exposeert haar werk en geeft les in haar woonplaats Lochem. Maar het zijn iconen waarover we met Trudie in gesprek gaan. “Ik hou van de gelaagdheid die oude meesters met olieverf bereikten,” vertelt ze, “en die gelaagdheid krijg je ook met ei tempera, een mengsel van eigeel, pigment en water. Dat maakte me nieuwsgierig. Werken met ei tempera leer je nergens beter dan bij icoon schilderen. Dus ben ik lessen gaan volgen in het Dominicanenklooster in Huissen, bij de Bulgaarse leraar Martin Mandaliev. Tja, ik werd erdoor gegrepen en was niet meer te stoppen.”

“Het is helend”

Gegrepen

Ze schildert de ene icoon na de andere. Trudie schildert ook nog steeds in olieverf, maar vertelt dat dat anders voelt, commerciëler. “Je maakt een schilderij waarvan ik weet dat het voor de verkoop is. Ik vind het heerlijk hoor, want met olieverf kun je lekker vrij werken en mengen wat je wilt. Maar van mijn schilderijen kan ik makkelijk afstand doen. Van mijn iconen niet. Icoon schilderen is veel meer dan schilderen, het werkt meditatief. Bij icoon schilderen komt er een bepaalde rust over je. Je kunt geen haast hebben, je bouwt laag voor laag op en werkt vanuit het donker naar het licht. Letterlijk en figuurlijk. Je begint altijd met een donkere ondergrond en die ga je laag voor laag verder laten oplichten. Je ziet dat onder je handen gebeuren en je wilt verder, het wordt steeds mooier. Het is kwetsbaar. De afbeelding komt onder je handen tot leven. Het wordt mystiek en doet iets met jezelf. Het is mijn lust en mijn leven geworden.”

De laatste lade

Intussen geeft Trudie zelf ook al enkele jaren les in icoon schilderen. In Lochem maar ook vijfdaagse retraites in het Dominicanenklooster waar ze destijds zelf in de leer ging. Trudie en haar cursisten maken dankbaar gebruik van materialen die ze in het voormalige iconenatelier van de Zusters van Liefde mocht verzamelen. “Uit het niets kreeg ik een mailtje van de congregatie. Of ik interesse had in materialen uit het atelier omdat dat op korte termijn gesloten zou worden. Ik ben altijd wel op zoek naar bijzondere passers en mallen. En naar afbeeldingen van iconen voor mijn cursisten. Niet wetende wat te verwachten, reden mijn man en ik naar Tilburg,” vertelt Trudie. “Mijn hoop was gevestigd op een bepaalde passer, misschien wat houten panelen en voorbeeldillustraties van iconen. Toen de deur van het atelier opening, was ik totaal overrompeld. Zó veel stond er. En alles alsof er zojuist nog geschilderd was. Ik voelde me een beetje een indringer en had even nodig om het op me te laten inwerken.” Samen met manlief bekeek en doorzocht Trudie de boekenkasten, bureaus en opbergbakjes.

Tussen heel veel passers vond ze die ene passer waar ze nog naar op zoek was. Evenals bruikbare mallen, handsteuntjes, boeken en lexicons. Maar gek genoeg vond Trudie nergens voorbeelden van iconen op papier. Wel in de boeken natuurlijk, maar het ging haar om losse afbeeldingen. “We deden al bijna de deur achter ons dicht, toen mijn man me op een la wees die een beetje aan het zicht onttrokken was. En ja hoor; bomvol losse plaatjes van iconen. Precies waar ik op gehoopt had,” lacht ze, “een verzameling van zr. Delian en zr. Veerle van jaren, waar ik ontzettend blij mee ben.”

“We deden al bijna de deur achter ons dicht, toen mijn man me op een la wees die een beetje aan het zicht onttrokken was.”

Sint-Joris en de draak Werk en foto: Trudie de Koning

De drie koningen

Werk en foto: Trudie de Koning

Helende ervaring

Binnenkort start er weer een retraite icoon schilderen. Trudie: “Het is iedere keer wonderlijk hoe zo’n week verloopt. Hoe mensen die elkaar niet kennen aan het einde van de week niet alleen met een icoon naar huis gaan, maar ook een bijzondere ervaring rijker zijn. Er ontstaat onderlinge verbondenheid. Regelmatig neemt

men ontroerd afscheid van elkaar. Tijdens de week gebeurt er altijd veel meer dan schilderen. Er komen gesprekken los. Dingen worden zonder oordeel uitgesproken. Iemand vertelt iets, een ander luistert, men begrijpt elkaar. Iedereen heeft wel een reden om een icoon te willen schilderen. Je ontkomt niet aan de gevoelens die icoon schilderen brengt. Er komen wel eens deelnemers

die alleen de specifieke techniek willen leren. Maar na twee dagen, dat weet ik inmiddels, zie ik dat veranderen en komt er een hele andere beleving voor in de plaats. Soms lijkt het zelfs alsof een groep wat samenstelling betreft zo had moeten zijn”, mijmert Trudie. “Dan blijkt dat een groot aantal deelnemers recent een dierbare is verloren.

“Je start icoon schilderen dan ook altijd met een gebed waarin je vraagt dat je handen gezegend mogen zijn om die icoon te mogen schilderen.”

Dat heb ik niet bedacht. Daar is meer kracht voor nodig. Ja, ik durf wel te stellen uit wat ik in mijn groepen zie gebeuren en ook zelf heb ervaren, dat icoon schilderen helend werkt.”

Gods hand

Iconen worden al sinds de 6e eeuw geschilderd en sindsdien volgens strikt voorgeschreven regels voor technieken en compositie gereproduceerd. In de oorspronkelijke betekenis verwijst een icoon naar een religieuze afbeelding van Christus, Maria of heiligen. Achter elke icoon zit betekenis, een diepere boodschap. Trudie licht toe: “Je schildert originelen na. Maar je zoekt er natuurlijk een uit die je aanspreekt, waar je iets mee hebt. Je schildert een icoon eigenlijk ‘door de hand van God’. Je start icoon schilderen dan ook altijd met een gebed waarin je vraagt dat je handen gezegend mogen zijn om die icoon te mogen schilderen. Iconen zijn niet gesigneerd, dat hoort niet. Tegenwoordig mag je aan de achterzijde wel je naam zetten, maar altijd verwerkt in een zin: Ik, Trudie de Koning, heb geschilderd door de hand van God. Je hoeft niet gelovig te zijn om icoon te schilderen. En of het de hand van God is... wie weet. Maar dat het iets met je doet, dat creëren van donker naar licht, laag voor laag, wetend dat je deel uitmaakt van een eeuwenlange traditie, dat het meditatief is en zelfs helend... daar is geen ontkomen aan.”

Twintig jaar lang gaf zr. Delian de Brouwer les in icoon schilderen. Samen met zr. Veerle De Belder en hun assistenten Carine en Carla ontvingen zij talloze cursisten in het atelier in klooster Nieuwenhof in Moergestel. Het was, net als bij Trudie de Koning, hun lust en hun leven. Nieuwenhof kreeg een andere bestemming, het atelier verhuisde naar het moederhuis in Tilburg. Kort daarna in 2023 overleed zuster Delian, op 80-jarige leeftijd. De cursussen werden door zr. Veerle in afgeslankte vorm voortgezet. Toen ook zij overleed, plotseling begin dit jaar op 83-jarige leeftijd, gingen de deuren van het atelier definitief dicht. De Zusters van Liefde zijn blij dat de materialen die zr. Delian en zr. Veerle twee decennia met zoveel liefde verzameld en gebruikt hebben, een mooie herbestemming bij Trudie gevonden hebben.

Zuster Jacoba ten Boer

Knutselen, heel veel knutselen zelfs, kruiswoordpuzzels oplossen, lezen, legpuzzels maken op de computer, handwerken, olifantjes sparen, yoga, natuurfilms kijken, 2-voor-12 en het nieuws... en u dacht dat zr. Jacoba ten Boer zich misschien verveelde? “Nooit,” lacht ze. “Ik ben altijd al graag bezig geweest en dat is nog steeds zo. Ver lopen lukt niet meer, maar allerlei andere bezigheden gaan gelukkig nog prima. Het maakt dat ik elke ochtend weer blij ben met een nieuwe dag.” Nog een paar ochtenden en dan wordt zr. Jacoba 95 jaar. Van dat respectabele aantal jaren is ze volgend jaar 75 jaar Zuster van Liefde. In 1952 verhuisde ze van Uithuizen in Groningen naar Tilburg om in te treden toen ze 20 twintig lentes telde.

Ik weet wat ik wil

“Ik werkte al enkele jaren in een bejaardenhuis in Groningen waar de Zusters van Liefde de leiding hadden. Je werkte er intern.

“Ik wilde er graag zijn voor anderen, dienstbaar zijn.”

Op zaterdagmiddag mocht je om half vijf met de trein naar huis, maandagochtend om half negen moest je weer binnen zijn. Een van mijn

twee zussen werkte er ook, maar zij wilde na twee jaar iets anders. En een vriendin van me ging naar de Franciscanessen in Duitsland. Ook aan mij werd gevraagd of ik ander werk wilde, maar nee. Het voelde zo goed voor mij. Ik wist duidelijk wat ik wilde: Zuster van Liefde worden. Ik wilde er graag zijn voor anderen, dienstbaar zijn,” zo vertelt zr. Jacoba. “Mijn moeder vond het fijn, ze zag dat het bij me paste en was trots op me. De vlaggen hingen uit toen ik uit Uithuizen vertrok,” lacht ze, “en ook toen ik in Tilburg aankwam. Niet om mij hoor, maar het was precies op 5 mei. “

Gezellige eenvoud

Zuster Jacoba groeide op in een gezin met zes kinderen; drie jongens, drie meisjes. In het uiterste noordoosten van Groningen. Na Uithuizen was er nog alleen nog wat land en dan de zee. Veel van de zorg kwam op moeder neer, want haar vader werkte in die tijd in Duitsland. Hij kwam eens in de zes weken thuis. “Op een keer kwam hij thuis met drie grote dozen. In elke doos zat een pop, voor elke dochter een,” vertelt zr. Jacoba. “Daar was ik zó zuinig op. Toen ik naar het klooster ging had ik de dozen en de pop nog steeds, helemaal in goede staat. Of mijn zussen hun pop ook zo lang bewaard hebben, weet ik niet, we hadden heel verschillende karakters.” Ook vertelt zr. Jacoba dat ze in de vakantie altijd een dag naar het strand gingen. Te voet wel te verstaan. Een uur wandelen en na een dag spelen ook weer een uur terug. “Ook weet ik nog goed dat ik met mijn moeder groente mocht gaan uitzoeken bij de groenteboer die aan huis kwam. Ik wees witlof aan, maar ‘dat kunnen we niet betalen’, zei mijn moeder. Ik omschrijf mijn jeugd als gezellig en eenvoudig.”

Goed werk

“Als zuster was ik jarenlang bejaardenverzorgster. Dat was in Utrecht. Maar ik kreeg last van mijn oren en kon dat werk niet meer doen. Toen ben ik op verschillende locaties in de keuken terecht gekomen, eerst in Utrecht, in Medemblik, in Udenhout. En eenmaal in Den Bosch heb ik veel vrijwilligerswerk gedaan”. Bij de Zonnebloem begeleidde zr. Jacoba ouderen op de bekende bootreizen. “Dat heb ik 12,5 jaar gedaan. Ik kreeg een speldje, een oorkonde en een hele dikke kus, weet ik nog.” Daarna kwam zr. Jacoba naar Tilburg. Ze was een van de eerste zusters die in de nieuwbouwappartementen ging wonen. “Van die groep ben ik nu nog de enige. Ach, je leeft gewoon door en ik denk weleens, ‘ik ben al lekker op weg’. Soms ga ik slapen met de vraag of ik er morgen nog zal zijn. Maar ik ben nog iedere keer wakker geworden. En dan ben ik steeds weer blij dat ik er nog ben. Ik kan gaan naar wat ik wil; naar het koffiemoment met medezusters, naar de vieringen, naar de spelletjesmiddag in de tuinkamer, naar de knutselmiddag op afdeling Magnolia in het verpleeghuis. Ik maak graag een

grapje. Samen met mantelzorger Rianne ga ik in de rolstoel naar de zaterdagmarkt om mijn wekelijkse haring - mét uitjes - te halen. Blijkbaar

“Blijkbaar zing ik als ik in de rolstoel zit. Dat heb ik soms niet eens in de gaten.”

zing ik als ik in de rolstoel zit. Dat heb ik soms niet eens in de gaten en het is meer murmelen dan zingen hoor. Geen Marialiedjes, maar een gewone meezinger. Oh, en dan vergeet ik nog yoga.” Een bezige bij, zr. Jacoba. “Ik wil eigenlijk niets missen. Als het blijft gaan zoals nu, dan wil ik graag 100 worden,” lacht ze. Ja, zr. Jacoba weet wat ze wil.

Gelukkig

“Ik ben blij dat ik goed werk heb kunnen doen,” vervolgt ze. “Ik hoop dat anderen dat ook zo gezien hebben, maar dat denk ik wel. Ik heb in elk geval gedaan wat ik kon. Heeft het zuster zijn gebracht wat ik ervan verwachtte?” Een korte stilte volgt. “Niet altijd, dat kan natuurlijk ook niet. Er zijn altijd tegenslagen en dingen gaan wel eens anders dan je zou willen. Maar ik kan zeggen dat ik een goed leven heb gehad, waarin ik heb

“Dienstbaar zijn aan anderen. Dat wilde ik en dat is gelukt. Ik ben gelukkig zoals het nu is.”

kunnen doen wat ik wilde: dienstbaar zijn aan anderen. Dat wilde ik en dat is gelukt. Ik ben gelukkig zoals het nu is.” Dit jaar 95, volgend jaar een 75-jarig kloosterjubileum. “Als het zo mag zijn hè, ik kan alleen maar afwachten” aldus zr. Jacoba. Om er snel aan toe te voegen: “Maar ik ben het wel van plan hoor!”

En u als lezer van dit artikel weet inmiddels dat zr. Jacoba goed weet wat ze wil en zich daar niet vanaf laat brengen. Op dus naar de 95 en naar het kloosterjubileum in 2027.

1869 drie zusters, 2026 drie zusters

Op 1 maart 1869 kwamen drie Zusters van Liefde vanuit Tilburg naar de Beekstraat in Weert. Zij gingen zorgen voor zieken en minderbedeelden in wat toen het ‘gesticht van weldadigheid’ genoemd werd. Het gesticht groeide uit tot het huidige St. Jans Gasthuis - het SJG -, een modern streekziekenhuis dat trouw blijft aan zijn wortels en zijn geschiedenis koestert. Om die reden kwamen 157 jaar later wederom drie Zusters van Liefde uit Tilburg naar Weert. Dit keer om op 25 juni in de nieuwbouw een kunstwerk te onthullen.

Hier wordt het beeld gegoten
(foto Annemarie Verheijen)

Voor delen van dit artikel heeft het boek ‘Drie nonnen, twee weldoeners en een liefdeshuis – 150 jaar trotse geschiedenis’ als bron gediend.

“Eerst dachten we aan een plaquette,” vertelt Jan Lempens, oud-verpleegkundige van het SJG en een van de initiatiefnemers van het kunstwerk. “Maar dat vonden we onvoldoende eerbetoon aan wat de zusters al die jaren voor onze patiënten en het ziekenhuis hebben gedaan. We mochten groter gaan denken.”

Een tijdperk

Nog even terug naar 1869. Drie jonge zusters werden naar Weert gezonden om hun noodlijdende medemensen te helpen. Weert had hun barmhartigheid en zelfopoffering hard nodig. Er heerste bittere armoede en besmettelijke ziektes als cholera en tyfus lagen op de loer. Door giften van welgestelde burgers kon men kleinschalig starten. Vijf jaar later telde het huis 41 patiënten en werkten er acht zusters. In 1909 werden een operatiekamer toegevoegd, een verbandkamer en een badkamer. Van een ziekenhuis zoals we dat nu kennen was nog geen sprake. Er was nog geen geschoold personeel, er waren geen instrumenten en geen middelen. De zusters deden hun werk vanuit

liefdadigheid. In 1932 kwam er nieuwbouw, in 1974 nog een keer. “De zusters hebben de geschiedenis van het ziekenhuis geschreven,” aldus Jan Lempens, die zelf in 1973 als verpleger begon en erbij was toen de zusters de zorg in de jaren zeventig langzaamaan uit handen gaven aan vrouwelijke leken-verpleegkundigen. In 2002 keerden de laatste twee zusters huiswaarts, zr. Gerardi van Diepen en zr. Marinette Tibben. Een tijdperk kwam ten einde, na 133 jaar Zusters van Liefde in Weert.

Vanuit het hart

Vandaag de dag is er opnieuw sprake van nieuwbouw, in verschillende fasen. Het gebouw waar alle poliklinische processen plaatsvinden is gereed en wordt geopend. Drie regionale kunstenaars werden gevraagd om hun

visie op een kunstwerk te geven. Rita Peerlings, communicatieadviseur van het SJG vertelt: “Dat van Annemarie Verheijen deed het meeste recht aan de betekenis van de zusters voor ons ziekenhuis. Het legt ook een link naar de huidige medewerkers en naar de

“In onze slogan zit al heel lang; zorgen vanuit ons hart. In het kunstwerk van Annemarie wordt dat hart doorgegeven”

toekomst. In onze slogan zit al heel lang; zorgen vanuit ons hart. In het kunstwerk van Annemarie wordt dat hart doorgegeven. Annemarie kon aan het werk.”

Jan Lempens met zr. Mariëtte Kinker, zr. Paulien Mul, zr. Mel Heuvel en kunstnares Annemarie Verheijen

Verbinding

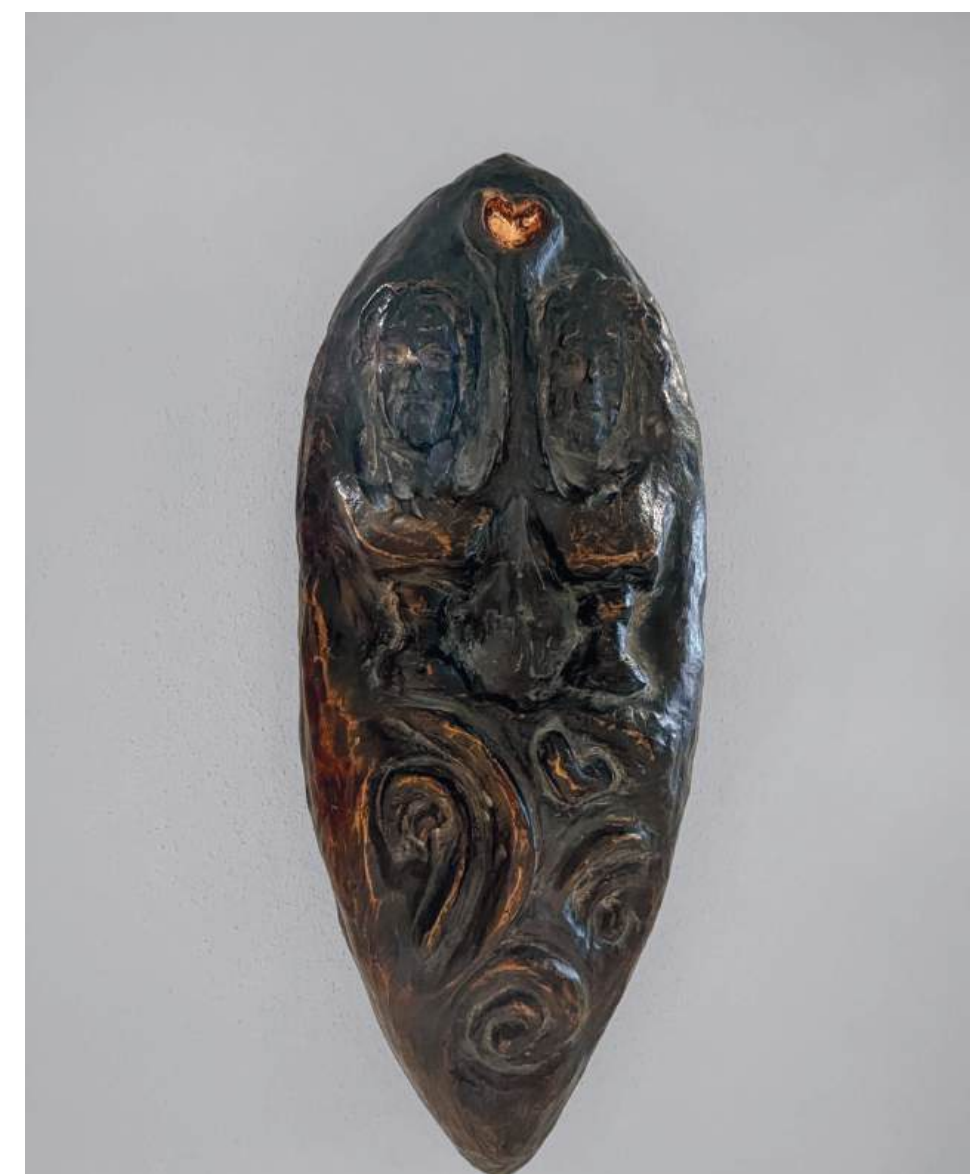
Het resultaat is een bronzen kunstwerk dat uit twee delen bestaat. Een klein deel hangt aan de wand en laat de twee geldschieters van destijds zien en een klein goudkleurig hart in twee handen. Dat hart wordt als het ware doorgegeven aan het grote werk. Dit heeft iets weg van de ark van Noach. Op de boeg van het schip zie je een groot gouden hart dat naar de toekomst reikt. De twee gouden harten vormen de verbinding. Kunstenaar Annemarie vertelt: “Drie zusters staan aan de ene kant van het schip. Het schip staat symbool voor dynamiek, voor samenwerking, voor vereende krachten, voor een eigen cultuur; net als een schip op zee. De zusters staan aan het begin, in het midden staan de medewerkers van nu. Aan het boegbeeld zie je een hart dat verwijst naar de toekomst. Het wijst ook naar het wandpaneel dat uit twee handen bestaat die eveneens een hart vasthouden. Ik heb geprobeerd om dat doorgeven van verleden naar heden en ook weer naar de toekomst in het beeld te vatten. Het zit er allemaal in.” Het werk is gemaakt van brons en is gepatineerd waardoor het een warme bruine kleur heeft gekregen. De twee harten zijn gepolijst en kregen daardoor een gouden kleur. Het werk staat voorlopig enkele jaren in deel I van de nieuwbouw; in 2030 moet de totale nieuwbouw gereed zijn en dan verhuist het kunstwerk naar de nieuwe bezoekershal van het SJG. De zorg gaat door, het hart wordt doorgegeven, het kunstwerk ook.

“Het schip staat symbool voor dynamiek, voor samenwerking, voor vereende krachten, voor een eigen cultuur; net als een schip op zee.”

Schip met drie zusters vooraan en gouden hart bij de boeg

Foto's: Bart Maes

Wandpaneel met hart

Onthulling

“Er was een tijd,” zo sprak zr. Mariëtte bij de onthulling van het kunstwerk, “dat wij zusters in veel ziekenhuizen aan de touwtjes trokken. Die tijd ligt ver achter ons. Maar met plezier en dankbaarheid trekken we hier vanmiddag graag symbolisch nog een keer aan de touwtjes.” Zo gezegd, zo gedaan en al doende werd het kunstwerk door de drie bestuursleden van de Nederlandse regio van de congregatie feestelijk en onder luid applaus onthuld.

Wat gaat de glazenwasser doen?

Door: gastschrijver Judith de Raat,
bestuurssecretaris van de Nederlandse regio

Het nieuwe trompe l'oeil raam in de gevel van het klooster

Over hobbelige bospaden rijd ik op een winterse dag met een collega naar de werkruimte van Meesterschilder Petra Baartman. Bij het verscholen huisje aangekomen, blijkt de vervaarlijk blaffende waakhond een aaibare ruwharige teckel. Binnen zingt een kanarie in een kooitje en aan de muur hangt een versie van een bekend schilderij waarbij het puttertje niet vastzit aan een kettinkje, maar in alle vrijheid bovenop de lijst zit. Door een met houtkachels verwarmde keuken en woonkamer brengt Petra ons naar haar atelier. We blijken de eerste van vele opdrachtgevers die deze ruimte bezoekt.

Van zwarte vlek naar helder glas

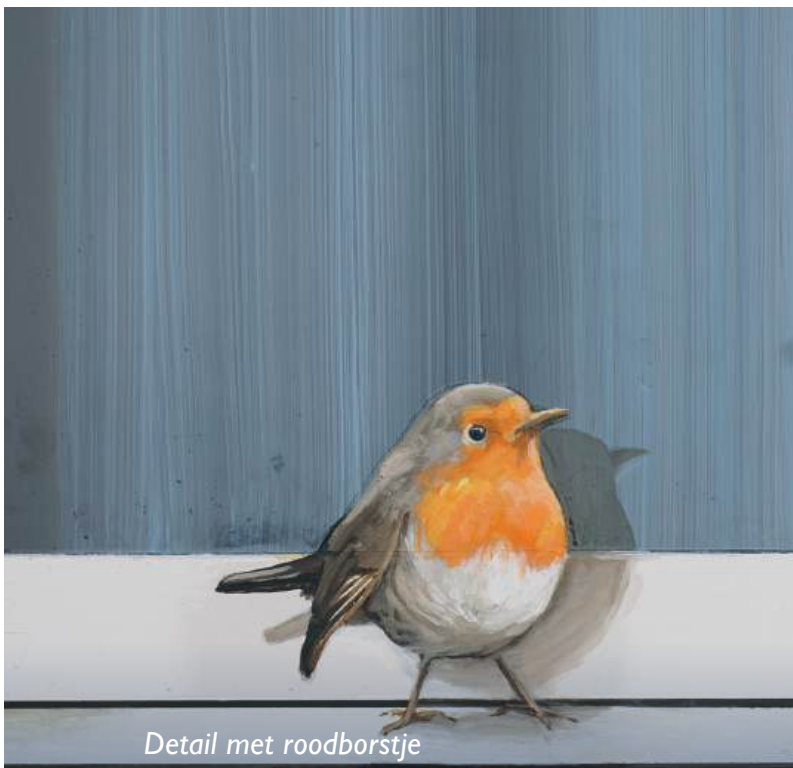
Daar ligt, plat op tafel, een grote plaat met een raam erop. Niet van glas, maar een geschilderd raam dat een exacte kopie is van de ramen die we kennen van de voorzijde van de Oude Dijk. Op de eerste etage, zeven ramen links van de voordeur, is aan de buitenzijde al jaren een 'leeg' raam te zien. Het is een zwart vlak, zonder kozijn, ruiten en vitrage zoals de ramen ernaast. Wie goed kijkt, ziet nog een afdruk van een eerder opgeschilderd kozijn. We hebben Petra gevraagd om van dit zwarte vlak weer een raam te maken, op haar manier; als een trompe l'oeil, niet van echt te onderscheiden. Maten zijn exact opgemeten, er zijn foto's

gemaakt op verschillende momenten van de dag. Petra vertelt: "Zon, licht en reflectie zijn steeds anders. Het gebouw aan de overkant kan voor een oranje weerkaatsing zorgen, zag ik laatst toen ik weer kwam kijken, en als de zon schijnt lijkt de vitrage blauw. Daar ben ik nu laagje voor laagje mee bezig." Het is precisiewerk en vraagt heel wat tijd. Voor de rand om het platte werk heen koos Petra dezelfde verf als die van het houtwerk van de kozijnen ernaast. En warempel, na enkele maanden is het resultaat daar: een raam waarop voorzichtig zonlicht valt, met gordijnen, hang- en sluitwerk en een kozijn. Is het in niets van de andere 130 ramen van de kloostergevel te onderscheiden?

Meesterschilder Petra Baartman
in haar atelier

In 2014 behaalde Petra Baartman de titel van Meesterschilder, op basis van het behalen van de diploma's restauratieschilder en specialist Interieur en Decoratie. Deed ze aanvankelijk ook 'gewone' schilderklussen, sinds 2018 kiest Baartman alleen opdrachten waarvoor een gespecialiseerde schilder nodig is. "Er zijn niet veel echte Meesterschilders in Nederland. Als Meesterschilder beheers je vele technieken, waarmee je houtsoorten, marmer en andere steensoorten kunt imiteren; biezentrekken, letterzetten, decoratief schilderen, reliëfimitaties maken zoals trompe l'oeil en vergulden. Met deze technieken kun je veel meer bereiken dan de meeste opdrachtgevers, architecten en aannemers weten. En vaak ook veel voordeliger dan men denkt." Baartman is een gedreven vakvrouw, die zich blijft vernieuwen. Ze volgt nu lessen aan de kunstacademie in Arendonk en neemt sinds vorig jaar deel aan de jaarlijkse internationale salon van Meesterschilders. "Dat is enorm inspirerend. Normaal werk je veel alleen en is er weinig contact met vakgenoten. De salon is perfect om ervaringen met nieuwe materialen en technieken uit te wisselen. Ik hou ervan om nieuwe oplossingen voor telkens nieuwe opgaven te bedenken."

Detail met roodborstje

Roodborstje

Toch wel, want tijdens ons bezoek aan haar atelier stelde Petra een onverwachte vraag. Of er een vogeltje op de rand van het kozijn mocht. “Dat kan ik er zo opschilderen.” Ze nam twee uitgeknipte voorbeelden en legde ze op het platte schilderwerk. De keuze was snel gemaakt. Het roodborstje zit er voortaan. Inmiddels is het ‘raam’ teruggeplaatst. Alleen iemand die de gevel echt bestudeert, ziet deze variant. Dat zal hoogstwaarschijnlijk de glazenwasser zijn. We zijn heel benieuwd of hij zich, verrast op z’n ladder, met succes heeft laten beetnemen.

Petra Baartman noemt zich geen kunstenaar en haar werk geen kunst. Op de vraag hoe ze haar werk dan wel noemt, zegt ze meteen: “Bedriegertjes.” Wie geschilderd marmer, een geschilderde houtnerf of een net-echte paneeldeur wil, is bij haar aan het juiste adres. Ze kan het vlammetje van een kaars zo schilderen dat je het ziet schitteren alsof het zojuist is aangestoken.

In de brasserie van DomusDela in Eindhoven heeft Petra een glanzend koperen wand gerealiseerd en bracht ze handbedrukt behang met hommels aan in een vooraf minutieus bedacht patroon. Ook de unieke tegellambriseringen die daar werden teruggevonden, werden door haar gerestaureerd: de ontbrekende delen schilderde ze terug. Niet van echt te onderscheiden.

Voor een ander project werd ze ingehuurd om beschadigd marmer te imiteren en gaandeweg dat project kreeg ze ook de opdracht om nieuwe kastdeuren te beschilderen. Op de vlakke panelen creëerde ze in verf de illusie van reliëf.

De plaatsing van het raam

Foto: Petra Baartman

Een ander werk van Petra Baartman waarin de geschilderde kaarsen echt lijken te branden

“Alleen iemand die de gevel echt bestudeert, ziet deze variant. Dat zal hoogstwaarschijnlijk de glazenwasser zijn. We zijn heel benieuwd of hij zich, verrast op z’n ladder, met succes heeft laten beetnemen.”

van liefde Zusters

Zusters is een uitgave van de Nederlandse regio van de Zusters van Liefde van O.L.V. Moeder van Barmhartigheid en verschijnt drie keer per jaar.

(Eind)Redactie

Hetty Remmers, communicatie
Zusters van Liefde, in samenspraak met de commissie communicatie van de Nederlandse regio.

Vormgeving – verspreiding

Art-is communicatie. www.art-is.nl

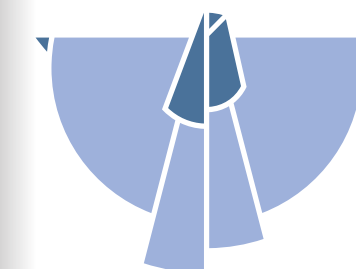
Fotografie & beeldmateriaal

H. Remmers of anders
vermeld bij de betreffende foto.

Gesproken blad.

Zusters verschijnt ook in gesproken vorm. Wilt u die ontvangen?
Bel dan even met het secretariaat provinciaal, tel. 013 - 543 31 96.

Zusters van Liefde
VAN O.L.V. MOEDER VAN BARMHARTIGHEID

Oude Dijk 1, 5038 VL Tilburg
Telefoon: 013 – 543 31 96
provinciaal@scmm-tilburg.nl
www.zustersvanliefdetilburg.nl

© Niets uit deze uitgave mag geheel of gedeeltelijk
verveelvoudigd, overgenomen of op welke manier
dan ook openbaar gemaakt worden, zonder
schriftelijke toestemming van de uitgever.

Wie ben je?

Hoe zal ik je noemen?

Zal ik je noemen naar de koperen zon?

Naar het wilde zoemen van de bijen
die in een zwerm de tuin bezoeken?

Of zal ik je noemen naar het zachte,
zwijgende wiegen van het hoge gras,
de vlinder met haar vleugels van papier,
of de zwoelte van het parelmoeren licht?

Of klinkt jouw naam juist als een zwaluw
die wendbaar op de wind stijgt en daalt?
Ik noem je alles en ik noem je eindeloos.
Ik noem je zomer.

Tekst: Arjan Keene

Zusters van Liefde
VAN O.L.V. MOEDER VAN BARMHARTIGHEID

www.zustersvanliefdetilburg.nl